Algunes experiències viscudes d'allò anomenat educació/alfabetització política

Sebas Parra i Miquel Blanch

« Para recuperar tantos años de atraso, me suscribí a unos cursos de cultura general por correspondencia. Cada mes me enviaban unos apuntes fotocopiados, una lista de preguntas y, por un módico suplemento, también las respuestas. Desprovisto del hábito del estudio, a menudo me desanimaba advertir el escaso rendimiento de mis esfuerzos. En estos casos, una vez más, mi cuñado Viriato me brindaba el sostén de la sabiduría.

– No te desanimes, hombre -me decía-, y estudia sin fijarte demasiado. Piensa que sólo te hará provecho lo que no entiendes.»

***La aventura del tocador de señoras*. Eduardo Mendoza.**

De què parlem quan parlem d'educació política, o sociopolítica? No hi ha educació política, doncs no hi ha educació que no sigui política. L'adjectiu que fem servir per qualificar de política l'educació sobra. Amb el mot educació en fem prou. *No hi ha un cel o una terra verge per a la pràctica educativa; sempre s'està a la trinxera, fent i desfent els vincles que estructuren les relacions establertes de cada societat i aquelles que es volen transformar*, ens recordava fa poc la Marina Garcés [1]. Ho sabem des de sempre, però sembla que de tant en tant hem de tornar a inventar la pólvora. La reflexió anterior podria extrapolar-se a l'alfabetització i, tornant a reinventar la pólvora, concloure que l'alfabetització o alfabetitzar és un acte polític. [Sobre la reinvenció de la pólvora una coneguda cita de fa, ni més ni menys que, 40 anys: … *em sembla interessant reafirmar que sempre he vist l'alfabetització d'adults com un acte polític i un acte de coneixement i, per això mateix, com un acte creador… [2]*]. Té sentit, doncs, parlar d'analfabetisme polític o alfabetitzacions polítiques o sociopolítiques? *Ni si ni no sino todo lo contrario* en frase afortunada amb olor a naftalina a mena de resposta líquida que ens permet qualsevol llicència posterior. En sentit estricte la resposta és un no com una casa. Però si considerem l'analfabetisme com un fet social dinàmic subjecte a l'aparició o generalització de nous llenguatges parlem-ne. Qui parlava fa cinquanta anys de l'analfabetisme digital? Ningú. Però ben present que està en la literatura

pedagògica actual, oi? Quelcom semblant crec que ha passat amb l'analfabetisme polític: en un món globalitzat, complex, incert i eteri -i més ara en plena pandèmia- millorar les nostres capacitats a l'hora de fer una alliberadora *lectura del món* és una tasca educativa essencial. Vull dir que avui té més sentit que mai parlar d'analfabetismes en plural i parlar singularment de l'analfabetisme polític volent destacar el resultat de la manufactura de l'idiota col·lectiu que caracteritza el nostre temps. I la necessitat urgent de lluitar a fons per la seva eradicació. I un últim apunt que es desprèn dels anteriors: creiem que no cal magnificar ni donar-li tantes voltes a si analfabetisme/alfabetització política sí o analfabetisme/alfabetització política no -¿llebrers o podencs? tant se val, són els mateixos cànids- i encara menys a dedicar-li pàgines i pàgines de prosa acadèmica al tema amb presumptes aportacions de teoria sobre el particular. Doncs, influïts i orientats per aquest virus pedagògic ens costa entendre i valorar moltíssims actes senzills de la vida, del treball, de la militància com allò que són, autèntiques i útils experiències d'alfabetització política, segurament per no voler escoltar els savis consells del Viriato de la novel·la de Mendoza quan recomana que *sólo te hará provecho lo que no entiendes*…

I dit això tanco aquest retòric, llarg i segurament inútil excurs i cito mitja dotzena d'experiències que he viscut i que, com dirien a Nicaragua, m'han tocat el cor, o si més no, i de manera molt significativa, la memòria…

– La primera, cronològicament, pot ser un bon exemple d'aquests **actes senzills de la vida que no entenem ni associem mai a l'alfabetització política.** Parlo *de la meva primera alfabetització feta amor en els temps del còlera propis de la dictadura franquista [3]*. Amb nou anys, i mentre preparava l'examen d'ingrés al batxillerat, vaig tenir l'oportunitat d'ajudar Pedro *el Cojo*, a les nits mestre empíric del poble de la Manxa on vaig néixer, en una mena de classes nocturnes per a homes joves i adults. Amb l'entrada de la nit començaven a venir fins a una vintena de nois joves i alguns adults més grans amb una llibreta i un llapis a la mà i moltes hores de dura feina al cos. Encara em fa mal recordar l'esforç d'aquells dits deformats pel fred i per l'aixada a l'hora d'agafar el llapis i començar a dibuixar els primers números i lletres del dia. La meva feina era ben senzilla: corregir operacions de les «quatre regles», de la suma més senzilla a les divisions de dues i tres xifres amb decimals, i, excepcionalment, quan així m'ho demanava Don Pedro, posar noves operacions i fer dictats d'un exemplar del *Quixot* absolutament atropellat per l'ús de moltíssimes mans. A més a més de les correccions recordo també dos casos que vaig haver d'ensenyar l'abecedari, a base de repetir i repetir

cada lletra tantes vegades com fes falta, i seguir amb la unió de consonant i vocal perseguint aquella primera paraula, curta i a voltes bastant inútil, però que indicava que sí, que es podia aconseguir aprendre a llegir i escriure i que aviat es podria « *saber firmar*» com a primera fita d'un procés definitivament triomfant sobre la foscor de la història i la voluntat dels « *señoritos*». (Obro un parèntesi per explicar que un jove assistent a aquelles classes nocturnes de Don Pedro va ser regidor del consistori de majoria comunista d'aquelles primeres eleccions municipals posteriors a la mort del dictador). Malgrat la foscor de la dictadura, malgrat la inhumanitat de tot plegat, aquelles nits m'han acompanyat en els moments bonics i enmig de les dificultats al llarg de la meva vida professional i personal i m'han fet cultivar la llavor que amb passió, generositat, compromís i tant d'esforç es plantava per les deformades mans d'aquells joves, i que ha alimentat en mi la lluita i l'esperança en un món alfabetitzat i culte. [Sí, la gent treballadora sempre educa]

– Entre diferents **experiències generades per la militància, política o sindical** , destaco tres per la seva singularitat:

1) Acabat d'arribar a Girona i organitzat en un minúscul col·lectiu de nova creació, Convergència Socialista de Catalunya, CSC, vaig organitzar un curs dirigit a un grup de quatre paisans vinguts del poble de la Manxa ja citat sobre «l'autogestió a Iugoslàvia [4]». Ni més ni menys i sense comentaris. Eren temps d'una certa clandestinitat i cada sessió nocturna havíem de carretejar una estufa, amb la corresponent bombona de butà, a l'estudi d'un pintor establert feia poc a Girona, també de CSC i del mateix poble manxec, situat a un apartat carrer del barri vell gironí que ens el prestava i participava també en el curs. Finalitzada la sessió carregàvem l'estufa i la bombona i cap a casa. Us asseguro que he dubtat sempre moltíssim dels resultats, en termes d'augment de la consciència política revolucionària, d'aquelles sessions. Això sí mai he oblidat l'estufa i la bombona que escalfava la nostra formació política i, després, en el transport, i de mala manera, les nostres esquenes. Però fa uns anys algú em va explicar amb l'admiració que es va comentar en alguns cercles de joves manxecs de l'època la «formació» rebuda a Girona, destacant la logística militant que ho va permetre, estufa-bombona-estudi d'artista, i un tema increïble, l'autogestió iugoslava, que obligava a més a més les joves participants a descobrir al partisà-mariscal-internacionalista Tito... I la persona que m'ho explicava acabava la confidència amb una frase inoblidable: «... *es que en Cataluña erais la hostia*...»

2) Poc després participava en la gestora encarregada de la creació de la Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT de les comarques gironines que en

aquell moment era l'única opció de classe opositora a l'estructura hereva del SEM [5], el Sindicat d'Ensenyants de les comarques de Girona (sector Mestres Estatals d'EGB), articulat en l'àmbit nacional i estatal (UCSTE/USTEC). Lògicament, en una època marcada per la manca generalitzada de consciència de classe de la major part de les treballadores de l'ensenyament vam pensar des de la FETE-UGT gironina que a més a més de l'acció sindical calia prioritzar la formació sindical i política i així es van generar les dues meves primeres feines al servei del sindicat acabat de crear. Pel que fa a l'acció sindical em vaig responsabilitzar de visitar tots els centres privats d'educació de les comarques gironines tractant d'aconseguir dos objectius: que tota la plantilla tingués contracte de treball i que cada treballador rebés un full de salaris mensual. I pel que fa a la formació vaig elaborar un dossier de materials per a fer servir en un seminari sobre sindicalisme [6]. Volíem refermar l'orientació socialista i de classe del sindicat i formar sindicalment i política a les participants. Un curs que després de moltes vicissituds, bàsicament motivades per la meva detenció, empresonament i processament pel TOP [7] i les obligades mesures de seguretat posteriors, es va repetir tres vegades amb la participació de prop d'una quarantena de persones, la majoria afiliades al sindicat.

3) La tercera experiència també està centrada en l'elaboració de materials, concretament sobre *El manifest comunista*. Amb un camarada del POR, Partit Obrer Revolucionari, i amb el suport de la Fundació Socialisme Sense Fronteres, FSSF, vam elaborar els materials per a un cercle de cultura sobre aquest profètic pamflet alhora programa polític teòric i pràctic que tant ha influït en la formació marxista de generacions de militants. El dossier [8] integrava una presentació dels cercles de lectura i formació marxista amb algunes recomanacions pràctiques per a preparar un cercle; el document de lectura en pdf sobre *El manifest comunista* que contempla dos nivells de lectura: una d'aproximació a l'obra i els autors, dirigida especialment a persones que l'acaben de llegir per primera vegada o no l'han llegida i s'acosten al pensament marxista, i una altra més d'aprofundiment pensant en persones que ja coneixen el text i, militants o no, formen part d'alguna manera de l'entorn polític marxista; una guia didàctica de les dues sessions del curs i set documents annexes. Vam fer tres presentacions -dos a Girona i una a Rubí, Vallès occidental- i a partir d'aquí la FSSF es va encarregar de la organització dels cursos.

– **La solidaritat i cooperació internacionalista** va ser una altra via generadora d'experiències d'educació política. Cito dues de les més significatives:

1) **les brigades** , especialment a Nicaragua però també a Cuba, República Bolivariana de Veneçuela i el Marroc, que han donat a centenars de joves i

professionals de l'ensenyament la oportunitat de viure durant unes setmanes o uns mesos la pobresa, i d'aprendre de la gent pobre, o empobrida. He tingut l'oportunitat de participar o encarregar-me de l'organització de moltes brigades internacionalistes i puc assegurar els efectes positius en la conscienciació sociopolítica de moltíssims joves. Cito tres exemples rellevants: entre 1990 i 2004, des de la Comissió d'agermanament Salt-Quilalí s'organitzen 14 brigades a Quilalí, nord de Nicaragua, -en total més de 200 persones-; des del curs 1995-96, primera promoció del Pràcticum [9] dels Estudis d'Educació Social de la UdG fins al curs 2006-07, 12ª promoció, es van organitzar 12 brigades amb la participació de 142 estudiants brigadistes (123 alumnes d'Educació Social de la Facultat d'Educació-UdG) i si sumem l'alumnat d'altres Facultats i Escoles (EUP, FC, EUI, etc.) són més de 160 els alumnes participants al llarg dels 12 cursos en una experiència insòlita en les universitats dels Països Catalans... i, finalment, una menció a les Brigades AEPCFA-IPF [10] a la Costa Atlàntica de Nicaragua, del 2007 i fins el 2015 -celebració del 35 è aniversari de la Croada Nacional d'Alfabetització, CNA- s'han organitzat set brigades, l'última, Brigada CNA35, de 33 brigadistes. Repeteixo: aquest jovent que conviu unes setmanes amb la pobresa severa, la fam, l'explotació i les xacres generades per l'imperialisme en països que han viscut revolucions populars o episodis d'alliberament nacional han tornat amb una mirada més crítica i més sensible al compromís i a la lluita per les causes pendents del seu poble i d'arreu. Ho hem pogut comprovar amb el pas del temps...

2) **els materials** generats pels projectes de cooperació solidària o educació pel desenvolupament en l'àmbit de l'alfabetització i l'Educació Popular. Aquí tenim un ric i poc conegut fons de materials elaborat per infògrafs solidaris i documentalistes compromesos com Pep Caballé o Juli Suárez amb obres com *La Revolución tiene todas las vocales [11]*-2012- del primer, o *Leo a la vida [12]*-2017- del segon. O moltíssims materials publicats, dels quals cito aquí un d'ells fruit del treball col·lectiu de tretze membres del Seminari d'Estudis sobre Educació d'Adults de la gironina Fundació Sergi editat amb motiu de l'Any Internacional de l'Alfabetització, 1990, gràcies a les aportacions econòmiques de més d'una trentena d'ajuntaments, escoles d'adults, sindicats d'ensenyament i entitats solidàries amb Nicaragua. Em refereixo a la traducció al català i adaptació de la revista nicaragüenca *El tayacán*, monogràfic sobre Educació Popular, publicat el 23 de març de 1988, 8 è aniversari de l'inici de la CNA [13] . Una veritable joia pedagògica [14]...

– I tanco aquesta ressenya recordant **algunes activitats estrictament formatives** , a l'escola d'adults de Salt o als Estudis d'Educació Social de la

Universitat de Girona: des del programa de Ciències Socials de l'antic Graduat Escolar de l'Escola d'adults de Salt [15] als cercles de lectura dels estudiants d'Educació Social de la UdG sobre *Patas arriba. La escuela del mundo al revés* d'E. Galeano , *À sombra desta mangueira* de Paulo Freire o l'adaptació catalana d' *El tayacán* citada abans [16], passant per les presentacions i debats sobre les causes pendents al voltant de la gironina *Agenda Llatinoamericana*.

Dit això, sembla inútil afegir que des de dins i fora d'algunes de les escoles d'adults de les terres gironines hem intentat, més o menys, educar fent política transformadora i viceversa [17]. Cap mèrit per això, doncs qualsevol persona simplement militant pro DDHH ha fet, si és que es podria dir així, molta i bona educació política. [Sebas Parra]

.....

Hay laderas que "se inclinan" sobre el huerto; hay balcones que "dan" al mar; hay viviendas de interior, cerradas sobre un patio muerto y otras con mucha luz abiertas a la plaza y su ajetreo.

El huerto, el mar, la plaza bulliciosa no son espacios "naturales". Hay que construirlos. Alguien tiene que construir la luz en la que cobran forma las palabras y su contenido. Eso es propiamente una escuela: el lugar en el que las palabras, porque son recibidas en ciertas condiciones, no están locas ni solas. El lugar en el que los discursos fructifican, navegan, se contagian. Una escuela es el lugar donde el saber se vuelve navegable. Un huerto, un mar, una plaza,

Santiago Alba Rico

Són paraules de Santiago Alba, filòsof i amic, que les va escriure pel llibre *40 anys d'educació pública, popular i permanent [18]*, després que el convidéssim el 2016 en un dels actes que formava part de la celebració dels 40 anys de l'Escola d'Adults Girona (1976-2016). Vàrem programar 50 actes amb un contingut polític al llarg del curs (xerrades, cercles de lectura, cinefòrums...) en els quals van col·laborar diferents persones, col·lectius i entitats. L'acte de S. Alba va consistir en una xerrada-debat i, en una aula plena, atenta i solidària, ens alertava sobre la islamofòbia com un perill polític immediat, no sols per les seves víctimes directes, sinó també pels que l'exercien, per nosaltres, els occidentals.

L'objectiu d'aquesta celebració era fer palès que l'educació prenia una dimensió política: el que ensenyàvem, com ho ensenyàvem, el perquè i per a qui, i donar continuïtat a l'acció conscientitzadora en favor de les llengües, de l'alfabetització i del dret de tothom a l'educació, que s'havia impregnat durant tot aquest temps.

Encara hi ha una línia de pensament que pretén separar radicalment l'educació de la política i "acusar" de sospitosa d'adoctrinament la persona que polititzi l'educació. No entraré en el binomi ensenyar-adoctrinar, però afirmo que l'educació és política, és aprendre a escoltar, a discutir i a reaccionar davant les injustícies. És crear pensament crític enfront del pensament conformista, no censurar-se a l'hora de tractar l'actualitat social i política enfront de l'autocensura en el món educatiu; és avançar contra el poder establert, i sempre toca.

Aprofito la invitació a escriure en aquesta revista per fer un reconeixement a l'amic Sebas Parra i al seu guiatge a molts companys i companyes en els pensaments i en les lluites per dignificar l'educació d'adults pública a les comarques gironines. Fet aquest reconeixement enllaço amb el fil que ell mateix ha apuntat a l'inici de l'article relatant-vos algunes experiències – com a docent i com a escola- viscudes personalment en què la nostra actuació, en certa manera, i salvant les distàncies, ha estat la d'agitadors polítics per intentar superar els diferents analfabetismes que es troben lligats a la pobresa i són la manifestació dels malestars d'injustícies i, prenent paraules de *Janna Graham [19]*, analitzant el treball fet de Freire i el seu grup a les zones alliberades de Guinea Bissau, ens diu: *l'alfabetització política, que inclou l'alfabetització lingüística però que va més enllà i té a veure amb la reorganització de la vida social i de les relacions de poder en la mesura que s'articulen en el dia a dia per mitjà de pràctiques de solidaritat.* Doncs anem més enllà.

Fer que l'educació permanent ens formi per a una crítica social constant

L'any 1984 i els següents, s'estava endegant el programa d'educació compensatòria [20] i, en concret, el programa d'alfabetització d'adults. Des de Catalunya, aquest programa no va ser aprofitat políticament com una eina transformadora que fes emergir noves possibilitats que anessin més enllà d'allò educatiu; es va convertir més en un repartiment de recursos de mestres en funció de les demandes o de les necessitats urgents del sistema. Malgrat això, des de Girona, amb la companya Dolors Magret, mestres contractats pel programa de

compensatòria, vam afrontar la possibilitat dels recursos que acompanyaven el programa per iniciar un projecte molt local que, des d'una perspectiva de canvi de les realitats de grups, en concret de dones, impulsés l'alfabetització i la postalfabetització. Vam estar tres mesos recorrent els diferents barris de la ciutat de Girona on hi havia la necessitat d'establir projectes comunitaris d'alfabetització, amb constant diàleg amb els agents socials. Visitàvem i recorríem els blocs de pisos dels barris obrers de la ciutat, i ens vam centrar en els col·lectius de dones d'edats compreses entre 18 i 55 anys per "conscienciar-les" que calia apuntar-se a les classes d'alfabetització. L'alfabetització, per ser funcional, havia de ser una necessitat real. Analitzàvem conceptualment el paper de l'educador i l'educand, l'educació bancària com a instrument d'opressió enfront de l'educació alliberadora… un recorregut teòric per la pedagogia freireana. Ens nodríem de valors, de projectes i d'utopies, però sobretot ens impregnàvem de la pedagogia de Paulo Freire: no sols era necessari ensenyar la lectoescriptura, sinó que també, repeteixo, era bàsic desenvolupar una consciència dels propis problemes i de l'entorn social.

Havíem de passar a l'acció. S'anava concretant la idea que combatre l'analfabetisme funcional havia de formar part d'un debat permanent amb l'entorn, d'un procés d'alfabetització instrumental entorn de temes desafiadors del barri i de la dona i, finalment, d'una participació en les lluites veïnals. Treballar comunitàriament amb els grups de dones que es van anant creant va ser un exercici per comprendre que la història l'anàvem construint també nosaltres i, a la vegada, també ens construïa. Les classes, les fèiem en el local de l'associació de veïns o del barri, i les iniciàvem amb un debat sobre un tema desafiador per desenvolupar la seva descodificació, però l'acció educativa continuava fora de l'aula corresponent. Ens reuníem en un dels pisos d'una de les dones del grup, prenent cafè amb llet, allargàvem la conversa que ens havia suggerit el tema desafiant del dia o el complementàvem amb altres temes quotidians i personals, o anàlisis que abordàvem sobre les necessitats que detectaven en el barri com a treballadores, com a usuàries dels serveis públics, com a consumidores… Mancomunar les lluites barrials i locals, i ser crítics davant de la política municipal i de la problemàtica per la millora de l'entorn amb serveis i accions populars permetia una dinàmica de construcció d'organització popular en què les dones tenien un paper transcendental. L'aula, doncs, tenia una adscripció pedagògica, ideològica i política al voltant de les significacions socials de l'accés a la cultura.

Metodològicament, ens impregnàvem dels seminaris de la Coordinadora d'escoles

d'adults de Girona i del Servei per a l'Educació Permanent dels Treballadors (SEPT), analitzant la teoria i la metodologia de Freire; també de les primeres experiències de Salt i Torre Alfons XII- Les Pedreres de Girona i dels materials elaborats entorn de la cartilla d'alfabetització *"Para ser un poco más libres*" [21]que, amb il·lustracions de l'artista Vicenç Huedo, ens servia com a punt de partida per adaptar-la i contextualitzar-la a cada barri i a cada grup de dones. Per últim, assenyalar-vos una dada prou significativa: en tot aquest procés d'alfabetització i postalfabetització dels dos primers anys, unes 120 dones de diferents barris (Montilivi, Pont Major, Barri Vell, Torre Gironella, Germans Sàbat i Sector Est) van participar en el projecte. Vam ser capaces de construir cercles de cultura, motor del diàleg en l'educació alliberadora que ens il·lustrava la lectura de Paulo Freire, i llenço una espurna del mestre: ***L'educació no canvia el món, canvia a les persones que canviaran el món.***

Fer de la lluita solidària i permanent un compromís polític i social

Va ser un dels principis bàsics del projecte de l'escola d'adults Girona, va actuar com a fil conductor. La lluita solidària ha estat i és molt efectiva en la conscienciació de la gent que participa en aquest entorn. L'escola no pot estar inactiva davant les moltes injustícies que passen al nostre voltant, moltes vegades silenciades pels mitjans de comunicació. La lluita és una bona eina i per això, l'escola ha fet de la solidaritat un compromís interioritzat constant i una tendresa quotidiana molt saludable. Des dels seus inicis, vam ser impulsors de l'acollida dels i les treballadores de la immigració andalusa i extremenya, treballant en plans comunitaris a tots els barris de la ciutat; anys més tard, vam passar a l'acollida de població immigrada d'origen estranger per impulsar un treball intercultural, i vam difondre de manera popular el primer mètode en català d'alfabetització seguint les pautes freireanes, "*El català, una llengua per a la igualtat*", silenciat pel Departament d'Educació pel seu contingut polític.

Des de la solidaritat internacional hem estat amatents a les campanyes internacionalistes, des d'una perspectiva democràtica i anticapitalista. Hem participat en la campanya d'alfabetització a Nicaragua des de la Coordinadora d'escoles d'adults de les comarques gironines, hem estat en el marc d'una gira cap a Gaza al costat del poble Palestí per denunciar el genocidi d'Israel, o al costat de les dones de Srebrenica, que van patir el genocidi més gran del s XX a Bòsnia, denunciant-ho públicament i fent-los costat durant la seva visita a Girona dins la

gira que vam organitzar amb Ajuda Obrera a Bòsnia, així com també vam participar en el llibre *“Bòsnia: un crit de justícia!”,* que és el relat de 62 testimonis del genocidi de Srebrenica. Vam donar suport a la lluita dels pobles txetxè i kosovar per la seva independència. Des de la solidaritat de classe, hem estat al costat de les lluites obreres com la de les dones de l’empresa Jaeger Ibèrica, actual Magnetti Marelli, que van aconseguir la primera sentència d’igualtat salarial entre dones i homes, o la de les treballadores de neteja per millorar les seves condicions laborals, o la dels treballadors i treballadores de Panrico en defensa dels seus llocs de treball i contra la deslocalització de l’empresa. Des de la solidaritat en defensa del territori hem volgut compartir i estendre les lluites de les ocupacions de terres pels jornalers andalusos amb xerrades a l’escola i a la ciutat, les lluites contra la variant de Sant Daniel o la MAT (Molt Alta Tensió) en el territori gironí, o les lluites pel dret a decidir i la república catalana. Des de la solidaritat amb les lluites per recuperar la gestió i titularitat directa i pública dels serveis públics, hem participat en les plataformes pel dret a l’educació, pel dret a una salut pública i gratuïta, pel dret a l’avortament, pel dret a un habitatge digne participant en la Plataforma d’Afectades per la Hipoteca (PAH) del barri… Des de la solidaritat i les lluites pels drets polítics hem donat suport activament a l’acollida de refugiades, a la campanya pel dret a vot per a tothom, i hem participat, alumnat i professorat, en l’Espai Antiracista Salt-Girona [22], que ha denunciat que *als nostres barris veiem com es normalitzen els discursos racistes i la presència de partits xenòfobs, com es fan polítiques i assignacions de recursos públics discriminatoris i batudes policials que apliquen una Llei d’estrangeria que condemna veïns i veïnes a la il·legalitat o l’expulsió, mentre a moltes altres se’ns neguen els drets polítics i de participació.* Impulsar la solidaritat i la cooperació permanent també és contribuir de manera eficaç a l’acompanyament de processos transformadors i és una eina de mobilització ciutadana des d’una perspectiva de classe; és estar al servei de la classe treballadora jove i adulta.

Hem anat més enllà dels temaris acadèmics, per això l’escola sempre s’ha plantejat conèixer què passa avui, entendre per què passa i, sobretot, què s’hi pot fer.. La pràctica de la solidaritat ens ha fet sentir-nos més equipats per combatre l’aparell administratiu que sustenta l’educació neoliberal.

Fer una experiència amb joves per superar la dicotomia treball manual-treball intel·lectual. L’acord entre Escola d’Adults de Girona i l’Escola Taller Municipal de Girona

L’Escola Taller Municipal de Girona (1986-2008) reunia joves entre 16 i 25 anys. Va

ser un projecte molt interessant que intentava relligar tres àmbits o necessitats de la realitat social: la formació professional dels i les joves en situació d'atur, la rehabilitació del patrimoni de la ciutat tot treballant en obres i projectes d'interès comunitari, i la inserció d'aquests joves en el mercat laboral.

La integració del professorat de l'Escola Adults de Girona en els diferents mòduls de l'Escola Taller va ser decisiva per implantar unes metodologies pedagògiques actives i innovadores: formar uns joves molt desmotivats, amb l'estigma d'haver "fracassat" a l'escola o a l'institut, provinents en la seva majoria de barris deprimits de la ciutat, als quals se'ls havia dit i tenien interioritzat que no servien per res. Es tractava, doncs, "d'inventar" noves eines d'aprenentatge, fent la formació en un context laboral real, amb un alumnat molt divers i heterogeni, i sense més recursos que la total implicació i motivació del professorat dels diferents oficis (sense cap experiència ni formació pedagògica), amb el suport de l'Escola d'Adults.

Com es podia fer una classe amb alumnat semianalfabet o amb discapacitats al costat d'altres amb Graduat Escolar, Batxillerat o fins i tot algun curs universitari? Com s'havia d'organitzar la formació per permetre la qualificació dels alumnes amb més coneixements i aptituds i la progressió dels menys preparats? Com es podien impartir els coneixements instrumentals imprescindibles per assolir les competències de cada ofici, al mateix temps que s'executaven obres i projectes reals de la ciutat? Com es podia implantar el debat polític per a la transformació de la seva realitat com a treballadores i usuàries? L'Escola d'Adults va ser un instrument clau per abordar aquests reptes: aprendre un ofici treballant per a la comunitat, fer una educació integradora i solidària adreçada a persones molt diferents per origen, formació i estatus social. Havíem de ser capaços de superar els programes encotillats, que el Departament de la Generalitat [23] oferia per a l'educació d'adults. I la clau per fer-ho possible va ser que professorat de l'escola d'adults ens vam incorporar a l'equip docent de l'Escola Taller. Vam participar en les tasques quotidianes de programació, relligant la teoria amb les pràctiques dels diferents oficis i amb els projectes d'obra o serveis que realitzaven els alumnes, en el seu seguiment tutorial, en la preparació específica per obtenir el graduat escolar o el graduat de secundària adaptat als tallers, en el tractament de la problemàtica de les persones en situació de risc social, immigrades o amb discapacitat... En aquest sentit, tant alumnat com educadors i educadores vàrem aprendre, sobretot, a posar-nos al lloc de l'altre i a ser solidaris.

A les sis del matí ens aixecàvem per anar a fer classes a l'Escola Taller perquè era el moment més idoni per fer les sessions -d'alfabetització, de mates, de català ...-

dins del taller i mentre l'alumne treballava, en col·laboració amb el mestre de taller, subdividint grups i individualitzant si calia la formació, partint del nivell i dels interessos de cada alumne, aprenent els conceptes i procediments tècnics de cada especialitat per treballar-los amb l'alumnat. Coneixent, també, els projectes i obres a realitzar proposats per l'ajuntament de la ciutat. En les assemblees setmanals no sols es valorava la tasca educativa en els tallers, les obres… també ens permetia fer debats de com podíem transformar la nostra realitat més propera, i com es podien anar incorporant joves de l'escola taller a tasques en els seus barris, fins i tot assumint el paper de dinamitzador/a de grups barrials.

Es feia evident que calia revaloritzar de bell nou aquests joves com a subjectes del seu present i el seu futur, i no sols com a futura mercaderia d'un mercat laboral que cal transformar si volem avançar en termes de dignitat. El model d'escola participativa, solidària i al servei del poble va ser la motivació del conjunt dels treballadors i treballadores, alumnat i professorat de l'Escola Taller, i va fer possible que un nombre important de joves de Girona i altres pobles s'incorporessin a la vida social i professional en igualtat de condicions, accedint a un treball i una vida dignes.

Van ser les administracions, tant nacionals com locals, les que no van donar continuïtat al projecte per raons econòmiques: es van deixar de rebre diners de la Unió Europea. Però el més greu és que les administracions governades per les esquerres parlamentàries no van ser capaces d'integrar l'escola taller com una necessitat bàsica de servei públic per la lluita contra l'atur i la precarietat dels joves.

Les tres experiències relatades tenen una lectura comuna: és possible, des d'una dimensió política, que una escola i unes experiències formin part d'un servei d'educació permanent d'adults públic, democràtic en la seva gestió, integrat a la problemàtica de l'entorn en sentit ampli i que permeti l'accés a l'educació bàsica, que s'havia negat a la classe treballadora.

"Totes nosaltres sabem alguna cosa. Totes nosaltres ignorem alguna cosa. Per això, aprenem sempre", Paulo Freire.

Miquel Blanch

Notes

[1] *El contratemps de l'emancipació*, Marina Garcés, en *Pedagogies i emancipació*, Arcàdia, Macba et al. Barcelona, 2020.

[2] *La importància de l'acte de llegir*, P. Freire, treball presentat en l'obertura del Congrés Brasiler de Lectura, realitzat a Campinas, Sao Paulo, pel novembre de 1981. Publicat en castellà per Siglo XXI, Madrid, 1984, en *La importancia de leer y el proceso de liberación*, i en català en *L'educació com a pràctica de la llibertat*, P. Freire, Eumo Editorial/Diputació de Barcelona, Vic, 1987 i *La importància de llegir i el procés d'alliberament*, P. Freire, Publicacions de l'Institut Paulo Freire-Edicions del Crec-Denes Editorial/Biblioteca Paulo Freire nº 17.

[3] *L'alfabetització en els temps del còlera*. Sebas Parra, en *La força del coneixement. Crònica de 40 anys d'educació d'adults a les comarques gironines,* Mai Garcia Breton i Sebas Parra, La Guerrilla Comunicacional. Girona. Novembre de 2020. p. 79-82.

[4] Malgrat que per les lectores més joves pugui semblar mentida, aquesta petita i efímera organització socialista, creada el 1974 i dissolta el 1978, nucli motor del també efímer Partit Socialista-Congrés, creat l'1 de novembre de 1976 i dissolt el 15 de juliol de 1978 amb la creació de l'actual Partit dels Socialistes de Catalunya -PSC (PSC-PSOE)-, mantenia el marxisme, l'autogestió -socialisme autogestionari deien- i el dret a l'autodeterminació dels Països Catalans entre els seus principis…

[5] *Servicio Español del Magisterio* dependent de la *Secretaría General del Movimiento de FE y de las JONS*, la nova organització encarregada d'enquadrar ideològicament els mestres en exercici, *el magisterio nacionalsindicalista, gracias al genio profético de José Antonio y a la voluntad constructiva de nuestro Ministerio de Educación Nacional, posee un organismo que le orienta, estimula y da alientos. Es el Servicio Español del Magisterio, Organización del Partido, cuya misión fundamental es dar consignas al Magisterio y ayudarle en su ardua tarea revolucionaria y creadora*. La llei d'educació primària de 1945 (art. 85) reiterarà al SEM com la organització que representa al personal docent de primària dins del *Movimiento Nacional*, *destinada a cooperar en el perfeccionamiento de los educadores* i d'obligat enquadrament per a tot el personal en actiu.

[6] Es conserva al fons de materials dipositat a l'Espai Paulo Freire de la FEP-UdG: arxivador 3: «materials 40 anys d'història de l'educació de persones adultes a Girona: mat. didàctics i formació». Nª 8, *Seminari sobre sindicalisme*. FETE-UGT Girona. 17-12-82 / Treballadores de l'ensenyament.

[7] *Tribunal de Orden Público*, l' *Audiencia Nacional* de la dictadura franquista…

[8] Encara conserven els materials originals a disposició de qualsevol persona o entitat interessada.

[9] El pla d'estudis de la titulació preveia la realització d'un pràcticum, entès com el conjunt d'activitats que l'alumnat realitzava **durant tot el primer semestre** del tercer i últim curs de la carrera…

[10] Associació d'Educació Popular Carlos Fonseca Amador-Institut Paulo Freire

[11] Un documentat recorregut per la Història de l'alfabetització nicaragüenca que ens ajuda a entendre la magnitud de la gesta iniciada amb la Croada Nacional de Alfabetització, CNA, en 1980, i culminada el 2010 amb la declaració de Nicaragua Territori Lliure d'Analfabetisme. En: https://vimeo.com/75255827

[12] Documental sobre l'obra de Leonela Relys, mestra cubana, doctora en Pedagogia i alfabetitzadora internacionalista creadora del mètode d'alfabetització » *Yo sí puedo*», amb el qual s'han alfabetitzat més de vint milions de persones al món. El documental vol analitzar les claus de l'analfabetisme, la seva relació directa amb la pobresa i l'analfabetisme polític origen de tot plegat. En: https://vimeo.com/201243008 i https://miraicrida.org/miraicrida/botiga/dvds/

[13] Fent servir tècniques comunicatives pròpies de l'Educació Popular -textos breus i senzills, molt il·lustrats, plens d'ironia i proximitat,…- a partir de 12 estereotips caricaturitzats d'educadores bancaris s'arriba a explicar els principis més rellevants de l'educació popular. Per exemple de «La Senyora Setciències» s'arriba a «Tots som alumnes de tots. L'Educació Popular és democràtica», del «Profe Jo-Jo-Jo» a «L'Educació Popular és col·lectiva» o de «La Pepeta dels Núvols» a «L'Educació Popular parteix de la realitat»…

[14] I la lluita/feta Educació continua: mentre redacto aquestes notes s'edita el DVD de Juli Suárez *Simfonia de l'alfabetització*, una altra joia sortida de la factoria gironina…

[15] Amb una portada de V. Huedo -apunt del cèlebre oli de Diego Velázquez *La rendició de Breda*– plena d'ironia crítica i múltiples possibles lectures, tot un extraordinari codi per a l'alfabetització política…

[16] A partir de quatre moments -lectura individual i tutoria, debat en petit grup de 4/5 alumnes, debat i conclusions en el grup classe i proposta/desenvolupament d'accions- aquestes activitats varen engrescar moltes alumnes a la lectura, la participació en els debats, la reflexió crítica i les accions i lluites col·lectives, en definitiva a educar-se políticament.

[17] Personalment, i després de quatre anys ben bons de feina d'escriptori, ja he explicat alguna cosa en un llibre recentment publicat: *La força del coneixement. Crònica de 40 anys de l'educació d'adults a les comarques gironines*… https://miraicrida.org/miraicrida/botiga/llibres/

[18] *CFA GIRONA- escola d'adults 40 anys d'educació pública, popular i permanent 1976/2016 és* un llibre que vam editar pels 40 anys des de l'escola d'adults que recull històries, vivències… de professorat, alumnat i persones que han col·laborat en fer possible la seva tasca educativa.

[19] Janna Graham és investigadora, educadora i gestora que ha treballat en varis projectes de pedagogia crítica dins i fora del camp artístic. Ha estat la impulsora i responsable de *The Centre for Possible Studies* i actualment és docent al *Goldsmiths, University of London.* Recomano la lectura del seu article al llibre *Pedagogies i emancipació* Arcàdia Editorial.

[20] L'educació compensatòria era un programa específic creat pel MEC (Ministeri d'Educació Espanyol) amb l'objectiu de compensar l'educació dels col·lectius més desfavorits. A Catalunya, la Generalitat va signar un conveni amb el MEC per poder iniciar un Pla d'educació compensatòria on hi entraven cinc programes: alfabetització d'adults, cursos especials per a nois i noies 14-15 anys, aules taller, deficients sensorials i gitanos.

[21] L'octubre de 1981 l'equip de mestres de l'Escola d'Adults de Font de la Pólvora (Sector Est), amb la coordinació de la delegació del SEPT, edita la cartilla d'alfabetització "*Para ser un poco más libres*" il·lustrada pel pintor Vicenç Huedo; està inspirada en el mètode creat per Paulo Freire que alfabetitza a partir de paraules desafiants.

[22] L’Espai Antiracista Salt-Girona és un col·lectiu social format per entitats i persones d’orígens i sensibilitats molt diverses però que han decidit treballar juntes, cadascuna des dels seus bagatges i experiències, per eradicar qualsevol forma d’exclusió o discriminació, de dret o de fet, per motiu de nacionalitat, color de pell, lloc de naixement o tradició cultural o religiosa. Ho fan col·lectivament i de maneres molt diferents, des de la formació en jornades i xerrades a la mobilització ciutadana, des de les bústies de denúncies antiracistes a les campanyes pel dret de vot per a tothom, des de la denúncia d’aquells que basen la seva acció política en l’exclusió, al treball contra la segregació escolar, des de pintar un mural a l’exigència institucional.

[23] L’any 1987 la Formació d’Adults passa a dependre del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, depenent de la Direcció General de Formació d’Adults. La Llei de Formació d’Adults de Catalunya va ser aprovada pel ple del Parlament de Catalunya, el dia 27 de febrer de 1991. El 2006 la Formació d’Adults torna a dependre del Departament d’Educació, concretament de la Subdirecció General de Formació Professional.